

mesinden ve onun için mukadder olan şerden sana sığınırım" (Ebû Dâvûd, "Libâs", I; Tirmizî, "Libâs", 29).

Sânî' III. (IX.) yüzyıldan itibaren Allah'ın isim ve sıfatları, sıfatlarının evrenle ilişkisi konularına sistematik yaklaşım yapan kelâm âlimleri ve müfessirler tarafından kullanılmaya başlanmış, ileriki dönemlerde bu kullanış daha yaygın hale gelmiştir. Câhiz, Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, Mâtürîdî, Halîmî, Kâdî Abdülcebbar ve Ebû Bekir İbnü'l-Arabî bu âlimler arasında yer alır. Gazzâlî, Ebû'l-Muîn en-Nesefî ve Nûreddin es-Sâbü'nî gibi müellifler sânî' kelimesini kitaplarının iç sisteminde başlık olarak da kullanmışlardır.

Haşr sûresinin son âyetinde (59/24) fiili sıfatların evrenle ilişkisi konusunda -aralarında fark bulunmakla birlikte- genel anlamları "yaratmak" olan hâlik, bâri' ve musavvir isimleri zikredilmiştir. Ebû Bekir İbnü'l-Arabî'nin de belirttiği gibi (*el-Emedü'l-aşkâ*, vr. 110^b) Kur'an'da aynı mahiyette olmak üzere fâtır, câil, fâil gibi başka isimler de geçer. Ancak âlimler bu bağlamda sânî' ismini kullanmayı tercih etmişlerdir. Bu tercihte sun'un, Allah'a izâfe edilmiş olarak yer aldığı âyetin ilâhî yaratmada hem sanat ve maharet hem de sağlamlık, düzen ve devamlılık bulunduğu şeklinde bir içerik taşımasının etkili olduğu söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmus Tercümesi, III, 326-329; Câhiz, *ed-De-lâ'il ve'l-i'tibâr 'ale'l-halk ve't-tebbir*, Kahire 1988, s. 11; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XVI, 211; Ebû'l-Hasan el-Eş'arî, *el-Lüma'* (nşr. R. J. McCarthy), Beyrut 1952-53, s. 6; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi), Ankara 1423/2003, s. 44, 135, 175, 404, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, Süleymaniye Ktp., Mihrişah Sultan, nr. 176, vr. 3^a; Ebû Abdülâh el-Halîmî, *el-Minhâc fi şu'abi'l-imân* (nşr. Hilmi M. Fûde), Beyrut 1399/1979, I, 194; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğni* (nşr. Abdülhalîm Mahmûd – Süleyman Dünyâ), Kahire, ts. (ed-Dârü'l-Misriyye), XXII/2, s. 191; Gazzâlî, *el-İktisâd fi'l-i'tikâd* (nşr. İbrâhîm Agâh Çubukçu – Hüseyin Atay), Ankara 1962, s. 38-40; Nesefî, *Tebşirâtü'l-edille* (Salamé), I, 81, 166, 384; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Emedü'l-aşkâ*, Hacı Selim Ağa Ktp., nr. 499, vr. 110^{a-b}; Nûreddin es-Sâbü'nî, *el-Bidâye fi uşûli'd-dîn* (nşr. Bekir Topaloğlu), Ankara 1416/1995, s. 19, 21, 23; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-ğayb*, Beyrut 1411/1990, XXI, 56; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, s. 29, 544.

BEKİR TOPALOĞLU

SANNÂCETÜLARAB

(bk. A'ŞÂ, Meymûn b. Kays).

SANTUR

(سنطور)

Çoğunlukla
Şark müzikisinde kullanılan
telli bir müzik aleti.

Organolojinin vurmali kitaralar (kithara) arasında incelediği müzik aletlerindedir. Farsça olan *sentür* kelimesinin kökeninin Ârâmîce *psantria* veya Akkadca *pandura* olduğu ileri sürülür. Kelimenin Farsça'ya eski Yunanca'daki *psalterion*dan geçtiğini kabul edenler de vardır. Benzer yapıda sazlar Türkiye, Irak, İran ve Keşmir'de santur, Yunanistan'da *santouri*, Hindistan'da *santoor*, Çin'de *yangqin*, Kore'de *yanggüm*, Romanya'da *țambal*, Macaristan'da *cimbalom* adıyla kullanılır. Mızraplı kitaralar kronolojik olarak vurmali kitalardan öncedir. İlk sançurların, mızrap yerine vurma çubuklarıyla çalınan ve kanunun atası sayılan antik Mezopotamya sazları olduğu söylenebilir. Muhtemelen tellerine çubuklarla vurularak çalınan arplar vurmali kitalardan önce kullanılmıştır. Eski Bâbil ve Yeni Asur dönemine ait ikonografik kalıntılarda görülen, yatay olarak tutulup tellerine iki çubukla vurulan arplar santurun değilse bile santur fikrinin başlangıcı kabul edilebilir. Tevrat'ta Bâbil Kralı Buhtunnas'ın orkestrasındaki sazlar arasında santur da (psanterin) anılır. Bazı Arapça kaynaklarda santurun Sâsânîler döneminde kullanıldığını belirtilirse de Fârâbî ve İbn Sinâ'nın müzik eserlerinde santur adı geçmez. Buna karşılık XI. yüzyılda Endülüs'te santur kullanıldığını gösteren belgeler vardır. İspanya'dan diğer Batı Avrupa ülkelerine geçen ve büyük rağbet gören santur zamanla Avrupa'da piyanoya doğru gelişim kaydetmiştir. İbn Haldûn XIV. yüzyılda Kuzey Afrika Arapları'nın santur kullandığını yazar. Abdülkâdir-i Merâgî'nin eserlerinde santur adına rastlanmadığı gibi bu dönem İran minyatürlerinde de bu saza yer verilmemiştir. Buna karşılık çalgı tarihçileri arasında santurun İran kökenli olduğu inancı yaygın olup bu sazın Orta Asya'ya, Hindistan'a ve Uzakdoğu'ya İran'dan gittiği kabul edilir.

Santur Osmanlı döneminde kullanılan sazlardandır. Âfî Mustafa Efendi'nin *Mevâidü'n-nefâis fi kavâidi'l-mecâlis* adlı eserinde santurdan söz etmesine rağmen XVI. yüzyıl Osmanlı minyatürlerinde santura rastlanmaması dikkat çekicidir. Evliya Çelebi *Seyahatnâme*'sinde pek çok saz arasında santurdan da söz eder. Ayrıca Osmanlılar'ın XVII. yüzyılda santur kullan-

diğini kanıtlayan belgeler vardır. Bu bakımdan Ali Ufkî Bey'in kendini santurî olarak nitelenmesi önemlidir. Onun *Mecmûa-i Sâz ü Söz*'e kaydettiği veya bizzat yazdığı bazı şiirlerde santur adı geçtiği gibi Santurî İbrâhîm Çelebi adlı müzikşinasın bir semâisini de bu eserde kaydetmiştir. Levnî'nin *Surnâme-i Vehbî* için yaptığı birçok minyatürde santura rastlanır. Bu minyatürlerdeki santurla Hızır Ağa'nın *Tefhîmü'l-makâmât*'ta resmini verdiği santur hemen hemen aynı yapıdadır. Bugün çoğunluğu Avrupa kütüphanelerinde bulunan, İstanbul'da kimliği bilinmeyen nakkaşlar tarafından yapılmış birçok resimde de santur çalan câriyeler görülür. XVII. yüzyılın ikinci yarısı ile XVIII. yüzyılın ilk yarısında santur, saray fasıl heyetinin olduğu kadar mehter-i bîrûn denilen saz takımının da önemli bir sazydı. III. Selim ve II. Mahmud dönemlerinin gözde sazlarından olan santur, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Santurî Hilmi Bey'in benimsediği Rumen santurunun etkisiyle kromatik bir yapı kazanmış, virtüöz Santurî Edhem Efendi'den sonra ise yavaş yavaş kullanımdan düşmüştür. Ünlü santurîler arasında Ziya Santur, Hüsnü Tüzüner ve Züh-tü Bardakoğlu da sayılabilir. Ziya Santur'un bu sazla ilgili notları Cafer Ergin tarafından yayımlanmıştır (*Musiki Mecmuası*, İstanbul 1969, sy. 244-246, 248-251).

Yapı. Ortaçağ'dan itibaren kullanılan santur türünden bütün sazlar -Çin santuru dışında- ikizkenar yamuk biçimindedir (Çin santuru da aslında ikizkenar yamuk biçiminde olmasına rağmen bu yamuğa açılmış bir kitap görüntüsü verilmiştir). Günümüzde santur türünden müzik aletlerinde teller üçlü, dördü veya beşli gruplar halinde akortlanır. Her santurda en az iki sıra eşik bulunur. Bazı santur türlerinde her tel için küçük, hareketli bir eşik vardır. İcra sırasında farklı makamdan bir eser çalınması gerektiğinde eşiklerden bazıları sağa veya sola kaydırılarak yeni makamın sesleri elde edilir. Bazı santurlarda kanununkini andıran birleşik eşik görülür. Bu tür santurlarda tel takımlarından biri eşişin üstüne basar. Bir önceki ve bir sonraki tel takımları ise eşikteki delikten geçer; yani bunlar eşişin üstünden geçen tel takımına göre aşağıda kalır. Eşikteki delikten geçen bu tel takımları karşıdaki eşişin üstünden geçer; bu durumda her tel takımı sadece bir eşişin üzerinden geçmektedir. Dolayısıyla teller hafifçe çapraz iki düzlem oluşturur. Bu düzen tokmakların rahatça vurulabilmesi içindir. Santurda tellerin kanunda olduğu gibi tek bir

düzlem oluşturması halinde ya aralarında ki mesafenin arttırılması -ki bu sazın çok büyümesine sebep olur- ya da tokmağın komşu tel takımlarına çarpmasına rıza gösterilmesi gerekirdi.

Genelksel saz takımının önemli bir unsuru olan -tar ve setarla aynı repertuvarın çalındığı- çağdaş İran santuru eğlen ce müsikisi "mutrebî"de de yer almasına rağmen halk müziğinde hiç kullanılmaz. Santurun kasası genellikle ceviz ağacından yapılır. Uzun kenarı yaklaşık 90 cm., kısa kenarı 35 cm., derinliği yaklaşık 6 santimetredir. Eğik kenarlar uzun kenarla 45°'lik açı yapar. Teller dörtlü takımlar halinde akortlanır. Her takımın altında hareketli bir eşik bulunur. Bu eşikler kasanın eğik kenarlarına paralel biçimde yerleştirilir. Eşikleri sağda yer alan teller pest perdelere tekabül eder; eşikleri solda bulunan teller eşiklerin her iki tarafında çalınabilir. Sağda ve solda dokuzar (bazan on birer) tel takımı bulunur. On sekiz tel takımından yirmi yedi farklı ses elde edilir. Pest teller bronz, tiz teller çeliktir.

Çağdaş Irak santurunun kasası ceviz, acı portakal, ak kayın veya kayısı gibi sert ağaçlardan yapılır. Geniş kenarı 80-90 cm., kısa kenarı 31-41 cm., derinliği 7-12 santimetredir. Bazı santurlar bir şarkıcı için özel olarak yapıldığından boyutları şarkıcının ses alanına göre değişir. Çağdaş Irak santurunda yirmi üç takım tel vardır. Bu sayı son zamanlarda yirmi beşe çıkmıştır. Bunlar üçlü, dörtlü, hatta beşli olarak akortlanır. Her telin altında hareketli bir eşik bulunur. Günümüzde Irak'ta hâlâ eski santur çalan sanatkarlar mevcuttur. Eski santur daha derindir ve uzun birer köprüyü andıran eşikleri sabittir. Irak santurunun ses alanı üç sekizliyi aşar. Santur

Irak'ta dört telli ayaklı kemane coze, def ve dumbuk ile (darbuka) birlikte "çalgî-i Bağdâdî" adını taşıyan topluluğu oluşturur. Çalgının başlıca rolü çayhanelerde, evlerde ve konser salonlarında klasik şarkılara eşlik etmektir. Kafkasya'da ve Yakındoğu'da kullanılan bazı santurlarda pest teller tektir. Üst bölgedeki takımlar ise ikili veya üçlü olabilir. Hemen hemen santur benzeri bütün sazlarda teller öteden beri metaldir, ancak pek çok ülkede farklı kalınlıkta teller kullanılır. Tizler çelik, diğerleri bronzdur. Günümüzde bazı ülkelerde bronz tellerin yerini naylon teller almaya başlamıştır.

Santur Türkiye'de tokmak veya zahme, İran'da "mezrab" adıyla anılan ve her iki elin ilk üç parmağıyla tutulan, şekli ülkeden ülkeye değişen ahşap iki çubuğun eşige yakın bölgede tellere vurulması suretiyle çalınır. Susturucusu olmayan santurlarda her tel sempatiyle diğer telleri titreştirir (Romanya ve Macaristan'da kullanılan büyük santurlara susturucu eklenmiştir). Türk ve Hint santur tokmakları ağırdır ve tel üzerinde zıplayarak kendiliğinden bir tremolo oluşturur. Çok hafif olan İran tokmakları ise zıplamaz. Dolayısıyla tremolo ancak sağ ve sol bilekler hızla birbiri ardınca hareket ettirilerek yapılabilir. Bazı icracılar vuruşu yumuşatmak için tokmağın ucuna keçe sarar. Aynı sonuç bazı ülkelerde tellerin üzerine bir bez konarak elde edilir.

Eski İran ve eski Osmanlı santurunun yapısal özellikleri hakkında kaynaklarda yeterli bilgilere rastlanmamaktadır. Çünkü gerek yazılı kaynaklarda gerekse ikonografik belgelerde hakkında en az bilgi bulunan müzik aletlerinden biri de santurdur. İkonografik belgelerde nadiren yer alan tasvirler, sazın fiziksel yapısı hakkında kesin bilgiler elde etmeye yetecek ölçüde ayrıntılı ve gerçekçi değildir. Bugünkü İran santuru XIX. yüzyıl Osmanlı santurundan bir hayli farklıdır. Taban açılı oldukça dar olan modern İran santurunda sol taraftaki hareketli eşiklerin üstünden geçen teller çeliktir ve çelik tellerin hepsi aynı kalınlıktadır. Dünyanın en dar taban açılı (45°) santuru olan modern İran santurunun bu özelliği, tellerin boyunun -aynı kalınlıktaki telleri aynı derecede gererek yaklaşık iki oktavlık bir alanın seslerini elde edebilmeyi sağlayan- pestten tize doğru kısalma oranıyla ilgilidir. XIX. yüzyıl Osmanlı santurunun günümüze ulaşmış hiçbir örneği bu santura benzemektedir. Bugüne ulaşmış az sayıdaki XIX.

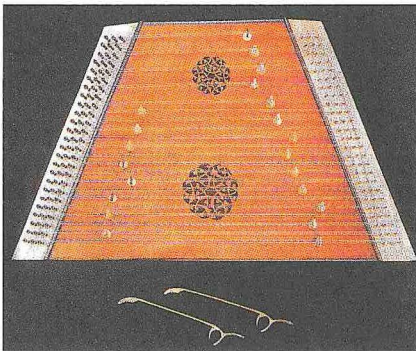
yüzyıl Osmanlı santuru, boyutlar ve tel sayısı bakımından birbirine benzememesine rağmen şu ortak özellikleri gösterirler: 1. Sol tarafta çelik teller vardır. Bunların eşikleri kenara çok yakın değildir. Bu sayede eşğin solunda kalan kısımlarından tiz sesler elde edilir; kısacası her çelik tel biri eşğin soldan, diğeri sağından olmak üzere skalanın iki sesini verir. 2. Sağ tarafta bronz teller vardır. Bunların eşikleri kenara çok yakındır. Çünkü saz üzerindeki en pest sesleri veren bronz tellerin boyunun olabildiğince uzun olması gerekir; kısacası her bronz tel skalanın bir sesini verir. 3. Sazın paralel kenarları oldukça uzundur, yani sazda tel sayısının fazla olmasına değil tellerin boyunun uzun olmasına önem verilmiştir.

Rauf Yektâ Bey'e göre bu santurlar, Santûrî Hilmi Bey'in Türkiye'ye getirdiği Rummen santurunun İstanbul'da aldığı biçimdir. Rauf Yektâ Bey, alafranga santur dediği bu sazdan önce kullanılan santuru alaturka santur diye nitelemektedir. Ona göre alaturka santurun bütün telleri bronzdu ve eşiklerinin düzeni alafranga santurunkinden farklıydı. Rauf Yektâ Bey'in tanımladığı santur Hızır Ağa'nın kitabındaki oldukça gerçekçi santur resmine pek uymaz. Yektâ Bey'in sözünü ettiği santur bugün Keşmir, Özbekistan ve Irak'ta kullanılan dar tabanlı uzun santuru çağrıştırır. Halbuki Hızır Ağa'nın santuru geniş bir santur örneğidir. Rauf Yektâ Bey'in tarif ettiği santuru görüp görmediği bilinmemektedir. Eğer gördüyse bunun artık kullanılmayan, Hızır Ağa'nın santurundan önce kullanılmış çok eski bir santur olduğu söylenebilir. Rauf Yektâ Bey'in Türk santuru dediği alet muhtemelen en geç XVIII. yüzyılın başlarında terkedilmiş olmalıdır. Modern santurun terkedilmesinin sebebi Türk müzikine özgü ara sesleri elde etmekte çıkardığı güçlüktür. Perdeler konusundaki titizliğin arttığı ve kanuna bu ara sesler için bir mandal mekanizmasının eklendiği dönemde santurda islahat yapacak bir kişinin çıkmaması sazın gözden düşmesine yol açmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Âli Mustafa Efendi, *Mevâidü'n-nefâis fi kavâidi'l-mecâlis* (nşr. Mehmet Şeker), Ankara 1977, s. 225, 299; C. Sachs, *The History of Musical Instruments*, New York 1940, s. 219, 258-259, 292; J. During, *La musique iranienne*, Paris 1984, s. 59-66; Rauf Yektâ, *Türk Musikisi*, s. 93-94; Ba-haeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş: Türk Halk Musikisi Aletleri*, Ankara 1987, IX, 360-362, 365-371; *The New Grove Dictionary of Musical Instruments* (ed. Stanley Sadie), London 1995,

Santur

III, 291-292; Habib Hassan Touma, *La musique arabe*, Paris 1996, s. 99-102; W. Feldman, *Music of the Ottoman Court*, Berlin 1996, s. 108, 160-163, 176; N. Caron-Safvate, *Musique d'Iran*, Paris 1997, s. 171-173; Bülent Aksoy, *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Müzik*, İstanbul 2003, s. 52, 68, 72, 177-178, 180, 182; Ersu Pekin, "Surname'nin Müziği: 16. Yüzyılda İstanbul'da Çalgılar", *Dipnot*, sy. 1, İstanbul 2003, s. 52-90; J.-C. Chabrier, "Santür", *EL²* (İng.), IX, 19-20.

FİKRET KARAKAYA

SANTÜRÎ EDHEM EFENDİ

(bk. EDHEM EFENDİ, Santürî).

SANTURİN

Ege denizinde
Yunanistan'a bağlı ada.

Ege denizinin güneyinde Yunanistan yarımadasına yakın Kiklad (Cyclades) adalarının en güneyindeki Thera'nın ikinci adıdır (Santurin / Sânturini / Sántorin). Volkanik püskürmeler ve depremler adanın esas dairevi şeklini bozarak onu dört küçük adaya bölmüştür. Antik dönemdeki adı "daire" anlamına gelen Strongyle'dir. Bu adalar Pîrî Reis'in *Kitâb-ı Bahriyye*'sinde de geçtiği üzere Therasia (Firasia), Nea Kameni, Palia Kameni ve Aspronisi'dir.

Adada yapılan arkeolojik kazılar Akdeniz'de görülen tarih öncesi döneme ait medeniyetlerden birine ışık tutmuştur. Bizans dönemine (IV. yüzyıl başları-1207) ait bilgiler ise azdır. Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porphyrogenetos (913-959) tarafından yazılan *De Thematibus* adlı esere göre Thera VI. yüzyılın ilk yarısından itibaren "Provincia Insularum"a aitti ve X. yüzyılın ortalarına kadar Ege temasına bağlı kalmayı sürdürmüştür.

Ada, Girit ve Sicilya'daki Araplar'ın yanında IX ve XI. yüzyıllarda Batılı korsanların saldırılarına mâruz kaldı. IV. Haçlı Seferi'yle birlikte (1203-1204) XVI. yüzyılın ortalarına kadar Crispi ve Pisani ile birlikte burayı yönetecek olan Venedikli Barozzi ailesinin mülkü oldu ve o tarihten itibaren Latin idaresine geçti. 1269'da Santurin, Bizans donanması tarafından tekrar ele geçirildi ve 1296 yılına kadar Bizans idaresinde kaldı. Koruyucusu kabul edilen Saint İrene'den gelen adanın Latince Santurin'e dönmesi Batılı feodal lordların adaya yerleşimiyle doğrudan ilişkilidir. Santurin adı, Arap kaynaklarında ilk defa 1154'te burayı Ege'de yerleşimi olan adalar arasında tas-

nif eden İdrîsî'nin eserinde görülür. Batılı feodal lordların oturmaya başlamasıyla birlikte Katoliklik yayılmaya başladı, adada beş büyük kale veya müstahkem üsler inşa edildi: Skaros, Barozzi Sarayı mevki, Epanomeria, Pírgos (San Salvatore), Emborio (Nebrio) ve Akrotiri (La Panta).

Santurin, XIV. yüzyılda Menteşe ve Aydın emirliklerine bağlı Türkler tarafından saldırıya uğradı. XV. yüzyılda adanın nüfusu, ahalinin korsan saldırılarına karşı kendilerini koruyamaması ve bazı ailelerin Girit adasına sığınması yüzünden 300'e geriledi. 1537'de Barbaros Hayreddin Paşa'nın donanmayla çıktığı Adalar seferi sırasında Osmanlı kontrolü altına girdi. 1540 Osmanlı-Venedik anlaşması da bu durumu teyit etti. Adanın idaresi Latin asıllı Archipelagos düklerine bırakıldı. Bu tarihten sonra ada halkının sayısı kendilerini bir Osmanlı vasalı olarak güvende hissetmeleri sebebiyle artış gösterdi. Kanûnî Sultan Süleyman, son Archipelagos dükü IV. Giacomo Crispo'ya (1565) haklarını teyit eden bir ferman gönderdi; aynı zamanda Para, Santurin (52.391 akçe) ve Skyros (İşkiros), Melos (109.609 akçe) adalarından haraç toplamasını şart koştu.

1566'da Archipelago düklerinin idaresine son verildi ve Joseph Nasi vali tayin edildi. Adanın durumunu belirleyen ikinci ferman 1580'de, üçüncüsü 1646 yılında verildi. 1670 tarihli *Tahrir Defteri*'nde Santurin adası 473.080 akçe vergi ödeyen, toplam 949 hânelik (yaklaşık 4500-5000 kişi) mükellefi bulunan, beş kastele ayrılmış, on beş köye sahip bir ada idi (BA, TD, nr. 800). 1670 tarihli haraç kaydında da aynı vergi mükellefi sayısı kaydedilmiştir (BA, MAD, nr. 4586). Bununla birlikte 1670'e ait her iki defterdeki vergi mükellefleri mukayese edildiğinde vergi veren nüfusun % 30 daha fazla olduğu görülür. 1731'de de aynı vergiyi veren mükelleflerle aynı vergi miktarları kayda geçirilmiştir. Adanın en iyi üretimi Batı'ya ihraç edilen şaraptı (en çok bilineni vino santo). Pamuk dokuma da çok meşhurdu.

XVII. yüzyılın son çeyreğinde B. Randolph, adını Saint Erino / Torino yahut Santarinî şeklinde verdiği adada pamuk dokumacılığından bahseder, çok iyi işlenen pamuklu dokumaların Girit'e, Zanta'ya ve diğer yerlere gönderildiğini yazar. Adanın depremler sebebiyle zaman zaman yıkıma uğradığını da bildirir (*Ege Takımadaları*, s. 29-30). Adanın asıl canlı tasvirini ondan biraz önce 1670'te Evliya Çelebi yapar ve ismini Santoronlar şeklinde verdi-

ği adanın üç adacıktan oluştuğunu bildirir. Bir sarp kaya üzerinde taştan bir kalesi vardır. Çevresi 700 adımdır. İçinde elli hâne mevcuttur. Kalede Osmanlı muhafızları ve kadı nâibi bulunur. İki güzel köyü mevcuttur, fakat limanı yoktur. Rüzgârdan korunaklı yerler fazla olduğundan gemiler herhangi bir yerinde demir atabilir. Evliya Çelebi ayrıca bu adalara yakın bir adanın volkan patlamasıyla sarsılmış olduğunu bildiren bunun şiddetini kendine has üslûbuyla uzun uzadıya anlatır (*Seyahatnâme*, IX, 573-575). Sebastiani adada 1667'de 11.000 Rum ve 900 Katolik bulunduğunu belirtir.

16 Ekim 1700'de buraya gelen seyyah Tournefort adanın nüfusunu 10.000 olarak verir ve kalabalık beş köyünde Rumlar'ın yaşadığını, üçte birinin Katolik olduğunu, Santurin kadısının Pyrgos'ta oturduğunu belirtir (*Tournefort Seyahatnâmesi*, I, 191-196). XVIII. yüzyıl sonunda nüfusu 700-800'ü Katolik olmak üzere 8000 kişiydi. XVII ve XVIII. yüzyıllarda Santurin korsan saldırılarına mâruz kaldı. 1768'den 1774 yılına kadar Ruslar tarafından işgal edildi. 1790'larda adayı gören Olivier halkının çok çalışkan olduğunu, üzüm ürettiğini, pamuklularının, el dokumalarının tanındığını, nüfusun 12.000 olduğunu, Katolik sayısının çok azaldığını belirtir (*Türkiye Seyahatnâmesi*, s. 76-77). Santurin 1821'de diğer Kiklad adalarıyla birlikte Yunan ihtilâline katıldı ve 1832'de Yunan Devleti'ne dahil edildi.

Adanın manastırlarında Osmanlı dönemine ait sayısız Türk ve Yunan belgesi muhafaza edilmiştir. Bağımsız bir ada olarak Santurin'in harita üzerinde gösterilmesi Cristoforo Buondelmonti ile (ö. 1420) başlamıştır. Santurin haritaları Bordone, Poracchi, Rosaccio ve diğerleri gibi XVI. yüzyıl ada haritaçlığına eklenmiştir. XVII. yüzyıl boyunca adaya olan ilgi önemli bir bilgi birikimi sağlamıştır. Santurin adası bugün önemli bir turizm merkezi olup nüfusu 13.600 (2001) dolayındadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 573-575; B. Randolph, *Ege Takımadaları: Arşipelago* (trc. Ümit Koçer), İstanbul 1998, s. 29-30; J. P. de Tournefort, *Tournefort Seyahatnâmesi* (ed. Stefanos Yerasimos, trc. Ali Berktaş), İstanbul 2005, I, 191-196; Oliver, *Türkiye Seyahatnâmesi*, II. Kitap (trc. Oğuz Gökmen), İstanbul 1991, s. 76-77; I. De-Kigallas, *Geniki Statistiki tis nisou Thiras*, Hermoupolis 1850; P. G. Zerlenti, *Archiepiskopi tis Santorinis 1537-1814. O naos Panagias tis Gonias, to katholikon tis episkopis Thiras*, Hermoupolis 1923; D. Denaxas, *I iera mitropolitai Thiras, oi sev. episkopoi kai pan. mitropolitai aftis*, Piraeus 1933; B. A. Danezis, *Santorini*, At-